

KAITSTUD DOKTORITÖÖD

9. detsembril 2022 kaitses Triin Todesk Tartu Ülikoolis doktoritöö „Ogdžyk tōd ‘I do not know that well’: džyk as a degree expression with verbs in Komi” („Ogdžyk tōd ‘ma väga hästi ei tea’: džyk tegusõnade määraväljendina komi keeles”). Juhendaja oli professor Gerson Klumpp (TÜ), oponent professor Rogier Blokland (Uppsala ülikool).

Enamikus uurali keeltest moodustatakse omadus- ja määrsõnade keskvärre kindla võrdlusliite abil. Näiteks eesti keeles on selleks liiteks *-m* (nt *kiire* > *kii-rem*), komi keeles aga *-džyk* (nt *ōdjō* ‘kiire’ > *ōdjōdžyk* ‘kiirem’). Kui aga eesti keeles piirdub võrdlusliite *-m* kasutamine omadus- ja määrsõnadega, siis komi keeles võib *-džyk* liituda ka nimi-, ase- ja tegusõnadele. Sellisel juhul toimib *džyk* määra väljendava kliitiku ehk elemendina, mis ei

märgi ainult võrdlust, vaid tugevdab või intensiivistab sõna tähendust. Doktoritöö eesmärk oli välja selgitada ja kirjeldada neid tähendusi, mis võivad komi *džyk*-il olla siis, kui see liitub tegusõnadele, ning lisaks uurida välja, millist tüüpi tegusõnade ja tegusõnafraasidega *džyk* liitub, millistega mitte. Selle jaoks on töös kasutatud esmalt kvalitatiivseid meetodeid ning analüüsitud morfosüntaktilist ning semantilist ülesehitust ligi 1100 sellisel ilukirjandusest ja meediast pärit lausel, kus *džyk* on liitunud tegusõnafrasile. Töö ühe osana viidi komi keele kõnelejate hulgas läbi *džyk*-i vastuvõetavust hindav küsitluskava, mida analüüsiti nii kvalitatiivselt kui ka kvantitatiivselt. Näitelause analüüsist järeldub, et kõige sagedamini on *džyk* tegusõnade intensiivistaja, mis väljendab tegevuse või seisundi kõrget määra või saavutatud tulemuse ulatust; *džyk* võib viidata ka tegevuse kvaliteedile või kiirusele. Koos eituses tegusõnaga võib *džyk* väljendada tegevuse mõõdukust, millega näidatakse seda, et tegevus ei õnnestunud täielikult või et seisund ei ole soovikohane. Väitekirja teise olulise tulemusena selgus, et *džyk*-i liitumine tegusõnadega on võrreldav sellega, kuidas kombineeruvad tegusõnadega määrsõnad, nagu *rohkem*, *palju* jne. *Džyk* kombineerub seega olukorra muutust märkivate tegusõnadega, kogeja-tegusõnadega, tegevust märkivate tegusõnadega, aga ka nägemis- ja mõtlemis-tegusõnadega. Küsitluskava tulemused näitasid veel, et komi keele kõnelejate jaoks on kõige loomulikum *džyk*-i esinemine eituses lihttegusõnaga, mis esineb kontekstis, kus on võimalik *džyk*-i mitmeti tõlgendada. (<http://hdl.handle.net/10062/88046>)

16. detsembril kaitses Maria Tuulik Tartu Ülikoolis doktoritöö „Adjektiivide süstemaatiline polüseemia eesti keeles tajuadjektiivide näitel“. Juhendajad olid professor Renate Pajusalu (TÜ) ja Margit Langemets (EKI), oponent Ulla Vanhatalo (Helsingi ülikool).

Viimaste kümnendite jooksul on Euroopa leksikograafias toimunud suured muutused: sõnaraamatute formaat on nihkunud paberkujust elektrooniliseks ning koos sellega on ka Eesti leksikograafia muutunud korpuspõhiseks ja liigub (pool)-automaatsete lahenduste suunas. Seetõttu on kasvanud vajadus täpsema semantilise märgendamise ja süstemaatilisema esituse järele. Polüseemia on nii korpuslingvistikas kui ka leksikograafias jätkuvalt oluline probleem. Adjektiivile on iseloomulik, et eri kontekstides võib see rõhutada substantiivi erinevaid omadusi (nt *kõva voodi*, *kõva hääl*, *kõva tegija*). Doktoritöö on esinenud katse eesti keeleteaduses selgitada tajuadjektiivide süstemaatilisi tähendusmustreid ehk polüseemiamalle. Polüseemiamallid toovad välja seoseid eri tähendusvaldkondade vahel ning pakuvad tuge leksikograafiale polüseemse sõna kirjeldamisel. Väitekirja uurib eesti adjektiivide süstemaatilist polüseemiat kolme semantilise rühma näitel: värvi-, temperatuuri- ja (põhiliselt tekstuuriga seotud) kompimisadjektiivid. Töö tegeleb ka adjektiivirühma sõnaliigilise piiritlemisega ja pakub välja korpusparameetrid, mis aitaksid leksikograafil adjektiiviklassi piiripealsete juhtumite korral paremini sõnaliiki määrata. Nii süstemaatilise polüseemia mallide selgitamise kui ka adjektiivi korpusprofiili loomise rakenduslik siht on hõlbustada sõnastikutööd ning aidata kaasa adjektiivi täpsemale esitusele leksikograafias. (<http://hdl.handle.net/10062/88119>)